

УДК 78.071.1(477)+378.2(477–25)

Олена Таранченко
(Київ)

**ОСОБИСТІСНА ІСТОРІЯ – ІСТОРІЯ ДОБИ.
БРАТИ ДМИТРО І ЛЕВКО РЕВУЦЬКІ ТА СЕРГІЙ І ВАСИЛЬ
МАСЛОВИ В АСПЕКТІ КОНТАКТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ**

Стаття належить до персоніологічних досліджень. У ній здійснено спробу персоніологічного дискурсу життя й долі фольклориста, етнографа, філолога, музикознавця Дмитра Ревуцького та його брата, класика української музики ХХ ст., композитора, піаніста Левка Ревуцького. Підкреслено, що особистісні індивідуальності братів Ревуцьких, доля яких складно відображає соціокультурні, ідеологічні, психологічні чинники процесу творення новітньої української культури першої третини ХХ ст. в Україні, набувають значення історичного зіставлення з особистісною історією видатного діяча української культури, науковця-філолога, літературознавця, культуролога, професора Київського університету, члена-кореспондента АН УРСР Сергія Маслова та його брата, відомого літературознавця, педагога, музеєзнавця, професора Київського університету Василя Маслова.

Ключові слова: Лев Ревуцький, Дмитро Ревуцький, Сергій Маслов, Василь Маслов, особистісна історія, епістемологія, контактні зв'язки, національна культура, феномен епохи.

Статья принадлежит к персоніологическим исследованиям. В ней сделана попытка персоніологического дискурса жизни и судьбы этнографа, филолога, музыковеда Дмитрия Ревуцкого и его брата, классика украинской музыки ХХ ст., композитора, пианиста Льва Ревуцкого. Подчеркнуто, что личностная история братьев Дмитрия и Льва Ревуцких, в которой сложно отразились социокультурные, идеологические, психологические факторы процесса развития новейшей украинской культуры, приобретает значение историческое. С целью более глубокого освещения их судеб, фигуры обоих художников впервые рассматриваются в аспекте коммуникативных связей и контактов в синхронном сопоставлении с личностями выдающегося деятеля украинской культуры, ученого-филолога, литературоведа, культуролога, профессора Киевского университета, члена-корреспондента АН УССР Сергея Маслова и его брата, известного литературоведа, педагога, музееведа, профессора Киевского университета Василия Маслова.

Ключевые слова: Лев Ревуцкий, Дмитрий Ревуцкий, Сергей Маслов, Василий Маслов, личностная история, эпистемология, контактные связи, национальная культура, феномен эпохи.

The proposed article belongs to personological research. It is an attempt of personal discourse of life and destiny of folklore studier, ethnographer, philologist, musicologist Dmytro Revutskyi and his brother, the classic of Ukrainian music of the XXth century, composer, pianist Levko Revutskyi. It is emphasized that the personal story of brothers Dmytro and Levko Revutski, whose destiny reflects the difficult socio-cultural, ideological, psychological factors of the development of modern Ukrainian culture of the first third of the XXth century, takes on historical significance. The facts are compared with the personal story of outstanding figure of Ukrainian culture, scientist, philologist, specialist in literature, culture, professor of Kyiv University, corresponding member of the Academy of Sciences of the USSR Serhiy Maslov and his brother, the famous literary critic, teacher, museum studier, Professor of Kyiv University Vasyl Maslov.

Keywords: Levko Revutskyi, Dmytro Revutskyi, Serhiy Maslov, Vasyl Maslov, personal story, epistemology, sociable relations, national culture, the phenomenon of the epoch.

«Завдання критики – час від часу зрушувати пласти усталених уявлень, щоб на зламі їх по-новому відкрилася діалектика явищ і відтворювався складний взаємозв'язок у вічному живому потоці мистецтва», – писала театрознавець Н. Кузякіна [3, с. 9]. Про один із проявів такого епістемологічного «зрушення пластів» у сучасній україн-

Сергій Маслов – солдат.
Підпис на звороті: «Рядовий
43 піхотного Охотського полку.
Луцьк. 8 березня 1901»

Д. Ревуцький (1881–1941) – філолог, етнограф, музикознавець, педагог, громадський діяч. Його шлях розгортався на векторі напруженої національної культуротворчої праці, особливо інтенсифікувавшись у ренесансних 20-х роках ХХ ст. Випускник історико-філологічного факультету Київського університету, Д. Ревуцький викладав у Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка (1918–1931), успішно провадив широку просвітницьку, лекторську, науково-методичну, виконавську діяльність. Був активним діячем Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича. Разом із К. Квіткою став одним із засновників Кабінету музичної етнографії. Плідно працював поряд з академіками А. Лободою, В. Петровим в етнографічній комісії при ВУАН. Друкував свої наукові розробки в «Бюлетені Етнографічної комісії» (1925–1930). Його найважливіші праці – фундаментальна розвідка «Українські думи та пісні історичні», унікальний підручник «Живе слово. Теорія виразного читання», збірка народних пісень «Золоті ключі», лисенкознавчі студії – позначені новизною думки. У них заклалися основи провідних мистецтвознавчих напрямів у тогочасній науці і практиці.

Доля молодшого брата – Л. Ревуцького (1889–1977), видатного композитора, педагога, піаніста, музично-громадського діяча – своєю висхідною однолінійною динамікою зовні видається благополучною.

Один із фундаторів новітнього національного симфонізму, він за життя був визнаний класиком української музики ХХ ст., удостоєний багатьох почесних звань і нагород. Один з найкращих учнів М. Лисенка, випускник Київського університету й одночасно Київської консерваторії по класу композиції Р. Глієра, Л. Ревуцький одразу привернув увагу музичної критики й громадськості своєю неординарною талановитою натурою, особливим романтичним, лірико-психологічним світосприйманням. Виховані ним покоління українських композиторів посіли належне місце в музичній творчості другої половини ХХ ст., а широка музично-громадська діяльність, зокрема редагування творів М. Лисенка, становить вагомий добуток національної музичної культури.

ській музичній історіографії сигналізує збільшення інтересу до персоніологічних досліджень.

Особистісна (персоналізована) історія все настійніше розглядається вченими як свого роду першоелемент, універсальний ключ до пізнання історії музичної культури, художніх процесів і явищ. Йдеться, насамперед, про особистісну індивідуальність, за словами О. Валевського, що «певним чином (духовною творчістю, соціальними діями) змогла ствердити і зафіксувати себе <...> як своєрідну просторово-часову і ціннісно-сміслову монаду в універсумі культури» [1, с. 7]. У сутнісних характеристиках такої індивідуальності – вчинках, способі життя, побутової поведінки, мірі відповідальності, моральних та естетичних пріоритетах, психологічних рисах – резонують специфічні ознаки соціокультурної ситуації певної епохи, відбивається діалектика загально-типологічного й індивідуального.

У цьому сенсі феномен індивідуального набуває значення історичного. Особистісна індивідуальність, її історія постає як «феномен доби».

Життя і доля видатних українських митців братів Дмитра й Левка Ревуцьких є переконливим прикладом такої особистісної історії – славної, драматичної, багатотрудної, як багатотрудним і неоднолінійним було ХХ ст., з яким тисячма видимими й невидимими нитками пов'язані життєві дороги обох митців.

**Василь
Маслов
у робочому
кабінеті
в родинному
будинку.
м. Прилуки.
1910 р.**

Парабола життєтворчості братів Дмитра й Левка Ревуцьких як у своєрідному ефекті дзеркала химерно відображає перипетії взаємобуття обох братів у метаморфозах історичної доби. Вона увиразнюється у здобутках і втратах, складній сув'язі психологічних, соціокультурних, ідеологічних чинників, напруженому взаємотворенні нової художньо-естетичної свідомості. У складній єдності зовнішньої і внутрішньої біографій митців вібує трагічний внутрішній «нерв».

Тому їхня особистісна історія, як історія кожного талановитого художника, продовжує привертати увагу дослідників своєю притягальною силою і таїною. Уведений до наукового обігу останніми роками корпус архівних джерел із творчості обох митців, видання окремих недостатньо відомих творів Л. Ревуцького, музикознавчої спадщини Д. Ревуцького, а також здійснена реконструкція родоводу композиторів доводять невичерпність персоналістського дискурсу обох митців.

Одним з його цікавих аспектів є контактологічний, оскільки дозволяє осмислити особистості Дмитра й Левка Ревуцьких у просторі культури з притаманною їй системою комунікативних зв'язків і контактів: зовнішніх і внутрішніх, прямих і опосередкованих, синхронних і діахронних, музичних і позамузичних.

Прикладом такого типу дослідження може стати з'ясування зв'язків і контактів братів Дмитра й Левка Ревуцьких з братами Сергієм і Василем Масловими. Це – вагома сторінка особистісної історії митців та історії української національної культури ХХ ст. Як багаторівнева проблема вона може мати різноманітні ракурси. Тож варто зупинитися на деяких її питаннях.

С. І. Маслов (1880–1957) – видатний український вчений-філолог, літературознавець, бібліограф, професор Київського університету, дійсний член-кореспондент АН УРСР. Випускник Київського університету, один з найталановитіших і найулюбленіших учнів академіка В. Перетца, він у своїй праці сміливо й вільно осягав проблеми мовознавства, історії літератури, джерелознавства, палеографії, текстології, бібліографії, історії і теорії перекладу, міфології, образотворчого мистецтва, театру, музики, фольклористики та етнографії.

Сучасна національна культура й наука завдячують Сергієві Івановичу описами й дослідженнями унікальних рукописних пам'яток доби Київської Русі, рукописної спадщини й стародруків XVI–XVIII ст. І. Галятовського, Л. Барановича, І. Гізеля, І. Величковського, Д. Туптала. Йому належать ґрунтовні описи вкрай цінних

колекцій Києво-Печерської і Почаївської лавр, бібліотеки видатного дяча XVIII ст. С. Яворського, колекцій зібрань Київського університету, українського бібліографічного репертуару XVI–XVIII ст.

С. І. Маслов – один з найавторитетніших знавців і дослідників барокового стилю в українській літературі. Багатовекторність своєї копіткої праці він зумів інтегрувати навколо проблеми вивчення історії української книжки й друкарства, а також пов'язаних з нею питань палеографічного опису, способів і методу аналізу літературної спадщини з позицій історичної перспективи та причинно-наслідкових зв'язків. У цьому неозорому, недослідженому на той час полі наукових знань, на думку академіка В. Перетца, не було жодної подібної синтезованої праці, як не існувало більш авторитетного дослідника, ніж С. Маслов. Ідеї і положення його праць позначені результативністю, передбачуваністю сучасних ідей герменевтики, культурної антропології, семіотики, культурології.

В. І. Маслов (1885–1959) – відомий український літературознавець, педагог, культуролог, музеєзнавець, професор Київського університету й Київського педагогічного інституту. Закінчивши із золотою медаллю класичну гімназію в Прилуках (1903), він вступив до Київського університету (закінчив у 1909 р.). Його магістерську працю «Літературна діяльність К. Ф. Рилєєва», було удостоєно золотої медалі. Свою педагогічну діяльність він розпочав як приват-доцент кафедри російської літератури Київського університету й київських Вищих жіночих курсів, працював педагогом також у київських гімназіях. Викладав на Вищих педагогічних курсах (реформованих згодом у Педагогічний технікум) у Прилуках, очолював тамтешній крайовий музей, провадив широку науково-збирацьку, просвітницьку діяльність, видавав «Бюлетень Прилуцького краєвого музею». Від 1930 року – науковий співробітник Фольклорно-етнографічної комісії в Києві (згодом – Інститут матеріальної культури АН УРСР). У 1937–1959 роках викладав у Київському університеті, Київському педагогічному інституті, а з 1946 – старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР. Разом зі старшим братом С. Масловим був дійсним членом Історичного товариства Несторалітописця, Історико-літературного товариства при Київському університеті. Багатовекторна наукова праця В. Маслова охоплювала літературознавчу, джерелознавчу, історіографічну галузі, доповнювалася й поглиблювалася дослідженням питань археології, етнографії, міфології, антропології, культурології. У центрі уваги вченого перебували проблеми вивчення російської та української літератури кінця XVIII–XIX ст., творчості К. Рилєєва, І. Крилова, В. Короленка. В. Маслов – видатний педагог, вдумливий наставник кількох поколінь українських літературознавців.

Братів С. і В. Маслових та братів Д. і Л. Ревуцьких пов'язувало насамперед місце їхнього народження. Вони були земляками: велика родина Маслових мешкала спершу в м. Ічні Полтавської губернії (нині – Чернігівської обл.), а в 1890-х роках переїхала до Прилук. Зовсім поруч, у с. Іржавці, жили Ревуцькі. Звідти дорога їхнього життя простяглася до Києва.

Духовно близькі, брати С. і В. Маслови різнилися за характером і темпераментом. Сергій Іванович – стриманий, зовні суворий, але приятний, дещо «іконописного

Дмитро Ревуцький – студент Київського університету. 1902 р.

**Левко Ревуцький – студент
Київського університету. 1907 р.**

вигляду», педантично-акуратний в усьому, гранично чесний. Василь Іванович – м'якого лагідного характеру, веселий і комунікабельний, турботливий. Він, за словами рідних, був «душею великої масловської сім'ї». У стилі взаємоспілкування старшого з молодшим братом панували глибока повага, шанобливе ставлення й піклування про рідних. В усьому відчувалося добре виховане з дитинства почуття обов'язку, честі й гідності. Натури самодостатні, Сергій і Василь Маслови гармонійно доповнювали один одного. Не дивно, що у свідомості рідних і сучасників їхні особистості зафіксувалися як єдиний цілісний образ «братів Маслових».

Такий духовно-психологічний феномен, на щастя, не був рідкістю в історії нашої культури. Це підтверджує і приклад братів Ревуцьких.

Темпераментний, артистичний і водночас серйозний, цілеспрямований, з виразним тембром голосу Д. Ревуцький; талановитий, м'який, чутливий душею і чуйний серцем, «худенький Левчик» – Л. Ревуцький. Вони у сприйнятті сучасників невідривно поставали

ли яскравим історичним об'єктом спостереження. За висловом музикознавця В. Кузик, це – «своєрідний феномен двоєдінства братів у прізвищі», чий секрет «винятково-енергійної творчої співпраці крився у самій природі братів: Дмитро Миколайович був типовим імпульсивним екстравертом, а от Левко Миколайович – заглиблено-зосередженим інтровертом, а таке поєднання завжди давало прекрасні наслідки» [2, с. 12].

Історії було завгодно, щоб шляхи братів з обох родин зійшлися у Прилуцькій класичній чоловічій гімназії, яка славилася своїми вчителями й високим рівнем навчання. Сюди, слідом за старшими братами, були зараховані Василь Маслов (1894) і Левко Ревуцький (1898).

У з'ясуванні контактних зв'язків період навчання Ревуцьких і Маслових видається вкрай важливим для дослідження їхньої особистісної історії. Адже тоді виявилися їхні обдарування, сформувався світогляд, рішення щодо подальшого фахового вибору й життєвого призначення. Водночас – це один з найменш відомих періодів у їхніх біографіях, що потребує свого декодування.

Там, у Прилуках, вони настійно опановували гуманітарні науки. Уже тоді зародилася в них любов до історії, літератури, а в С. Маслова – ще й до збирання власної бібліотеки (на момент закінчення гімназії вона складалася з кількох тисяч томів). У родині і Маслових, і Ревуцьких за традиціями тих часів часто вечорами читали вголос. У Маслових цим особливо серйозно опікувався Сергій Іванович. Перелік улюблених прочитаних книжок вельми показовий для тогочасного юнацтва. Поміж них – «Історія Малоросії» Д. Бантиш-Каменського, твори Т. Шевченка, П. Куліша, М. Гоголя, романтичні балади й поеми А. Міцкевича, К. Рилеєва, твори Майн Ріда, М. Сервантеса; купувалися книжки спеціально виписані з Парижа, Греції. У формуванні любові до літератури, читання значну роль відіграв учитель словесності Прилуцької гімназії Г. Чудаков: з ним і його сім'єю брати Маслови й Ревуцькі згодом підтримували дружні зв'язки в Києві.

Окрім літератури, у постійних систематичних вправах вироблялися вміння і смак до перекладу (з німецької, французької мов, особливо латини й грецької). Згодом

це стало важливою складовою професійної діяльності С. і В. Маслових й особливо Д. Ревуцького – він, як відомо, у 1920–1930-х роках розгорнув поруч із науковою і педагогічною роботою ще й активну перекладацьку діяльність.

Серйозно цікавилися природничими й точними науками: Л. Ревуцький – математикою, С. Маслов – ще й фізикою, хімією (його батьки, стимулюючи інтереси юнака, побудували спеціальну невеличку хімічну лабораторію-«комору», для якої закупили необхідне обладнання й реактиви).

Захоплювалися музикою (С. Маслов грав на скрипці, Д. і Л. Ревуцькі брали уроки гри на фортепіано), церковним і народним співом, театром. Д. Ревуцький і В. Маслов були неодмінними учасниками гімназійних вечорів і вистав, а С. Маслов ще й публікував свої нариси в гімназійному журналі «Юный сочинитель».

Навчання в гімназії виховувало в них самодисципліну, культуру праці, організовувало мислення. Для всіх прикладом був С. Маслов. Зібраний, цілеспрямований, він умів зацікавити й полонити інших: чи то у збиранні гербаріїв, написанні домашніх творів, чи в походах до лісу, поля, вивченні життя рослин. Авторитет і повага оточуючих до нього були великими. С. Маслов був справжнім товаришем, добрим порадином у всіх справах і наставником для молодших. Це магнетично притягувало до нього однолітків, друзів. З-поміж них – і братів Ревуцьких, з якими Маслових пов'язували спільні зацікавлення, середовище, спосіб життя.

Їхні товариські стосунки й контакти особливо зміцнилися у студентські роки в Києві, де юнаки навчалися на історико-філологічному факультеті Київського університету (С. Маслов перед тим вступив на хімічний факультет Політехнічного інституту, але, не знайшовши там реалізації власних очікувань, перевівся на історико-філологічний факультет Університету). Дещо згодом до Університету вступили слідом за старшими й молодші брати – Василь Маслов і Левко Ревуцький.

Дружба Сергія Маслова й Дмитра Ревуцького, які опинилися в іншому місті, була по-справжньому щирою, міцною. Близькі по духу, вони зберігали ці теплі стосунки в наступні десятиліття. Їхні дороги сходилися й перетиналися, знову розходилися. Разом із молодшими братами Василем і Левком вони пронесли крізь життя повагу один до одного. Невипадково саме Сергія Івановича як близьку людину Дмитро Миколайович обрав за хрещеного батька свого сина Валеріана в 1910 році.

Початок студентського життя збігся з посиленням боротьби за соціально-політичні права, націєтворчими процесами в суспільстві на початку ХХ ст. Тодішні революційні настрої спричинилися до активізації студентського руху. Історик Н. Полонська-Василенко писала: «На “сходках” – вічах обговорювалось загальний стан, виносились протести проти поліційного режиму, введеного у школах. Студенти вимагали автономії університетів, критикували загальну політику уряду» [5, с. 411]. Серед найактивніших учасників подій були й С. Маслов та Д. Ревуцький (за участь у цих сходках С. Маслова рішенням спеціального суду було виключено з Університету й віддано в солдати рядовим 43-го Охотського піхотного полку, що розміщувався в Луцьку).

В Університеті закладався потужний фундамент фахових знань і вмінь братів Ревуцьких і Маслових. Вони опановували класичну філософію і філологію, античну спадщину й психологію, римське державне право й історію. Велике значення для них мали лекції й семінари славнозвісних київських професорів О. Гілярова, Г. Челпанова, В. Перетца, С. Голубєва, А. Лободи, відвідування засідань «Історичного Товариства Нестора-Літописця» (С. і В. Маслови були його дійсними членами).

Ще з кінця 1890-х років С. Маслов, а за ним і Д. Ревуцький входили до студентських українських гуртків Києва. Вони бували на зібраннях і концертах, що влаштовувалися в помешканнях М. Лисенка, Олени Пчілки. У літературних дискусіях, розмовах про сучасне й майбутнє української культури вироблялося розуміння й усвідомлення вагомості культуротворчої справи, важливості її наукового впровадження. А головне – посилювалося відчуття тягlosti традицій національної культури, єдності й зв'язку поколінь. «Так підійшло вже на поміч нам, старим, і молодше покоління! –

Василь Маслов у відділі археографії ВУАН. 1930 р.

зазначала свого часу О. Пчілка. – Велику увагу надавав М. Лисенко творчості цього покоління, що йшло за нами і в слід наш» [4, с. 148]. Спілкування й контакти з потужною постаттю М. Лисенка, його ідеї, приклад життя, полум'яне слово відіграли важливу роль у долях братів Маслових і братів Ревуцьких. Під впливом народницьких ідей М. Лисенка вони розгорнули збирацьку фольклористичну й просвітницьку діяльність.

Ще зі студентських років С. Маслов збирав на Прилуччині й Чернігівщині етнографічні матеріали, записував думи й псалми, народні пісні. Під час армійської служби на Волині вивчав польську мову, захопився вивченням пам'яток історії та археології. Збирав зразки «живого українського слова» й подав понад 500 карток лексичних матеріалів до «Словника української мови» Б. Грінченка. Показово, що його першою вагомою друкованою працею стала публікація «Лирники Полтавской и Черниговской губерний» (1902). Ґрунтовність і докладність відомостей про носіїв традицій, історію кобзарства, репертуар, опис конструкції інструментів, способу гри на них, і, нарешті, сам метод обробки цих даних дозволили В. Перетцу оцінити цю працю С. Маслова як унікальну, «бездоганну у методологічному відношенні».

Дослідження С. Маслова знайшли своє продовження в публікації Д. Ревуцького «Українські думи та пісні історичні» (1919). Обидві праці виявляють «зустрічний рух думки» (за О. Веселовським) у ставленні до обраного предмету вивчення, відбору матеріалу, його систематизації, близькості методологічних позицій. Це дозволяє розглядати їх як унаочнення не лише зовнішніх контактних, а більш глибинних, внутрішніх генетичних зв'язків митців.

Такі генетичні зв'язки детерміновані впливом позитивістських ідей М. Лисенка, викликами часу й потребами національної культури. У зазначених дослідженнях С. Маслова й Д. Ревуцького поставав (слідом за В. Антоновичем, М. Драгомановим, М. Лисенком) своєрідний «етнообраз» національної культури, що сприяв розкриттю й усвідомленню її ідентичності. Своєю чергою ці праці стимулювали подальше розгортання фольклористичної діяльності Д. Ревуцького.

Неповторний виконавець дум, він у 20–30-х роках уклав і опублікував три випуски народних пісень «Золоті ключі» (1926), працював над монографією про українське

кобзарство, брав участь у підготовці й проведенні Республіканської наради кобзарів 1939 року.

Як відомо, Д. Ревуцький активно долучав до співпраці в цій царині й свого молодшого брата Левка Миколайовича. Робота з фольклором була для композитора визначальним фактором формування й еволюції індивідуального стилю. У своїх симфонічних, камерних творах, циклах обробок народних пісень Л. Ревуцький своєрідно осягав фольклорні джерела, надавав їм психологічного, вишуканого індивідуально-неповторного втілення, підносив до висот симфонічного узагальнення.

По закінченню Університету (а також і консерваторії Л. Ревуцьким), початку самостійної фахової діяльності у братів Ревуцьких і Маслових остаточно визначилися творчі пріоритети. Їхнє прагнення до самореалізації закономірно узгоджувалося з усвідомленням власної ідентичності, пов'язувалося насамперед з вічними цінностями.

Тим-то в особистісній історії і братів Ревуцьких, і братів Маслових 1910–1930-х років простежувалася (за всієї відмінності й різноспрямованості) глибинна внутрішня взаємопов'язаність і взаємодність. Вона зумовлювалася складним драматичним процесом розбудови національної культури, її потребами, усвідомленням власної відповідальної місії служіння цій культурі. У реаліях нової радянської дійсності з її поступовим наступом тоталітарної ідеології, вульгарно-об'єктивістських ідей і догм це служіння набирало драматичного за своїм характером змісту. Тенденціям руйнування культури, зв'язку часів і традицій, нівеляції людської особистості брати Ревуцькі й Маслови протиставили випробувані часом цінності й етичні істини. Вони постали в триєдності тих морально-естетичних категорій, які філософ С. Кримський визначив як «діяльність – дух – культура».

Здійснювана ними науково-творча репрезентація національної культурної спадщини, усвідомлення її феномену спрямовувала в загальний європейський простір. Цією думкою пронизані ґрунтовні праці С. Маслова «Кирилл Транквиллион-Ставровечкий и его литературная деятельность», «Українська друкована книга XVI–XVIII ст.», «Етюди з історії стародруків», яким притаманна широта культурно-історичного контексту, порівнянь та аналогій.

У зазначеному аспекті варто згадати праці Д. Ревуцького, присвячені феномену кобзарства, М. Лисенкові, Т. Шевченку; наукові розвідки В. Маслова «Украинская тема в русской литературе Пушкинской поры», «Маркевич М. А. З минулого культурного життя України першої половини XIX ст.», «Прошлое Украины в творчестве Гоголя» та ін.

З ними перегукуються праці Д. Ревуцького й В. Маслова, присвячені міжкультурним зв'язкам і контактам. Спільність зацікавлень як вияв внутрішніх контактних зв'язків простежується в їхніх дослідженнях міжлітературного поширення кельтських образів-ідей поезії Оссіана. Розробку цієї теми, вельми актуальної й нині в зарубіжному літературознавстві, було здійснено в різних аспектах Д. Ревуцьким у праці «Оссианизм в России. (К истории ложного классицизма в России)» (1906), розширено у фундаментальній праці В. Маслова «Оссианизм Карамзина» (1925) і публікації «К вопросу о первых русских переводах поэм “Оссиана – Макферсона”» (1928). Зіставлення цих праць В. Маслова й Д. Ревуцького показує не тільки з погляду спільних зацікавлень, творчих перегуків, а й виявляє глибокі внутрішні зв'язки митців.

Ідея культурної ідентичності, що загалом охоплювала життєтворчість братів Маслових і Ревуцьких (додамо – і композиторську працю Л. Ревуцького як уособлення нового композиторського мислення в українській музиці 1920–1930-х років) поширювалася й конкретизувалася в інших сферах їхньої творчості. Прикладом може служити перекладацька діяльність Д. Ревуцького (кілька сотень українських перекладів текстів романсів світової літератури); праця Л. Ревуцького зі збереження й популяризації класичної лисенкової спадщини; насичена лекторсько-просвітницька робота С. і В. Маслових, а також Д. Ревуцького.

**Сергій Маслов
у кабінеті в родинному домі.
м. Прилуки. 1903 р.**

**Родина Маслових
на відпочинку.
1-й ряд: сестри Анастасія,
Тетяна, Ніна;
2-й ряд:
мати Ганна Никифорівна
Маслова-Карамзіна,
Геннадій Іванович Карамзін,
Сергій Маслов;
3-й ряд: Микола Котляров
(товариш Сергія),
Н. Казанський (секретар
Г. Карамзіна),
сестра Ганна Маслова.
м. Прилуки. 1911 р.**

Варто наголосити на сповнених драматичної напруги фактах біографії митців, присвячених збереженню пам'яток історії та врятуванню безцінних національних надбань культури. У революційні роки С. Маслов приділяв багато енергії справі охорони фондів бібліотек, архівів соборів і монастирів, працював у «Комітеті з охорони пам'ятників старовини і мистецтва в районі воєнних дій».

В. Маслов у найбільш складні й голодні пореволюційні роки змушений був залишити посаду приват-доцента Київського університету й повернутися до Прилук. Там зустрів і тісно спілкувався з Л. Ревуцьким, який на той час також перебував у Прилуках і займався композиторською, музично-громадською роботою.

Із притаманними йому відповідальністю й ентузіазмом В. Маслов організовував і очолював Прилуцький крайовий музей (1920–1930). У розгромлених під час революції маєтках він збирав і описував уцілілі твори мистецтва, раритетні книжки з колекцій Галаганів, Тарновських, Маркевичів, Скоропадських, де Бальменів, а також із пограбованих більшовиками Густинського монастиря, храмів Прилуччини. Створюючи на основі цих мистецьких творів унікальний за зібранням музей, він усіляко намагався вберегти їх від войовничих нападок і зазіхань партчиновників. Безмежно відданий цій благородній справі Василь Іванович, як зазначала дослідниця роду Маслових О. Клочко, навіть розширив і поповнив експозицію Музею 256 творами живопису, скульптури, меблями, порцеляною із запасників Ермітажу (!). Задля цього довелося кілька разів їздити до Ленінграда й Москви до наркома освіти А. Луначарського, аби особисто переконати його й одержати дозвіл на придбання й передачу до Музею цінних експонатів, пов'язаних зі славною історією прилуцького краю.

Активна діяльність В. Маслова як завідувача Музею, його беззастережна, свідомо громадянська позиція викликала підозри й звинувачення з боку партійних органів: за наклепом одного зі співробітників його було звільнено з посади. Від подальших санкцій врятували одержаний з Києва лист академіка В. Перетца на захист В. Маслова, а також звістка про проходження ним конкурсу на вакантну посаду співробітника фольклорно-етнографічної комісії при ВУАН.

У Києві доля знову звела В. Маслова з Д. і Л. Ревуцькими, К. Квіткою, академіком А. Лободою, В. Петровим. То був час, коли в Україні посилювалися репресивні заходи проти української інтелігенції, розігрувалася ганебна, сфабрикована НКВС «Справа СВУ», знищувалася ВУАН (невдовзі Етнографічну комісію було ліквідовано й реорганізовано в Інститут матеріальної культури АН УРСР). Чорною хвилею прокотилися арешти талановитих українських діячів (більшість із них була близькими друзями Маслових), поміж яких поети-неокласики, видатний археолог, історик, професор М. Макаренко, який виступив на захист Михайлівського Золотоверхого собору й Софії Київської. Відмовився підписати лист про знищення Софіївського Собору й С. Маслов.

Ті роки перед багатьма митцями ставили проблему вибору. У ситуації арештів і доносів, ламанні долі кожний мусив робити власний вибір. Свій вибір зробили й брати Маслови та Ревуцькі. Зберігати гідність, сумління, ідентичність доводилося дорогою ціною.

Свою педагогічну, наукову, музично-творчу діяльність вони перетворили на відповідальне служіння культурі, ідеї національної пам'яті, честі та сумління. Протистояння системі оберталася на мужність жити й гідно творити, сіяти «розумне, добре, вічне». Для багатьох наслідки були драматичними. Зокрема, для Д. Ревуцького це обернулося безпідставною критикою і звинуваченнями в буржуазному націоналізмі, «недремною» увагою НКВС, і, зрештою, загибеллю митця від рук радянського агента в грудні 1941 року.

Усе це не могло не позначитися на мистецькій долі Л. Ревуцького. У його творчості все настійніше відчувалося різке протиріччя між зовнішньою і внутрішньою біографіями. Не поступаючись власними моральними принципами, він схилився до публічного «почесного мовчання», поступово зменшив творчу активність (1940–1960-ті рр.), самообмежуючи її площиною редакторської і педагогічної праці.

**Сергій
і Василь
Маслови.
м. Київ.
1952 р.**

Трагічна двоєдина доля Дмитра й Левка Ревуцьких постає як «дві руки одного хреста». У контактних зв'язках з долею братів Сергія і Василя Маслових ще повніше проявилися їхні особистісні історії, а ширше – увиразнився хресний шлях і доля української інтелігенції у ХХ ст.

1. *Валевский А. Л.* Основания биографики / А. Л. Валевский. – Київ : Наукова думка, 1993. – 111 с.
2. *Кузик В. В.* Дмитро Ревуцький / В. В. Кузик // *Ревуцький Д. М.* Микола Лисенко. Повернення першоджерел / Д. М. Ревуцький. – Київ : Музична Україна, 2003. – С. 12–32.
3. *Кузякіна Н. Б.* Траєкторії долі / Н. Б. Кузякіна. – Київ : Темпора, 2010. – 639 с.
4. *Олена Пчілка.* Микола Лисенко (Спогади й думки) / Олена Пчілка // М. В. Лисенко у спогадах сучасників / упоряд. Ост. Лисенко ; ред. та коментарі Р. Пилипчука. – Київ : Музична Україна, 1968. – С. 63–182.
5. *Полонська-Василенко Н. Д.* Історія України : у 2 т. / Н. Д. Полонська-Василенко. – Київ : Либідь, 1993. – Т. 2 : Від середини XVII ст. до 1923 року. – 608 с.

SUMMARY

The article offers an attempt of personal discourse of life and destiny of specialist in folklore, ethnographer, philologist, musicologist D. Revutskyi and his brother, the classic of Ukrainian music of the twentieth century, composer, pianist L. Revutskyi. It is emphasized that personal identity of the brothers D. and L. Revutski, whose fate reflects the difficult socio-cultural, ideological, psychological factors of the process of creation of modern Ukrainian culture of the first third of the twentieth century in Ukraine, is emerging as historical one. In order to describe individual stories and images of both artists in details we consider at first the terms of communication links and contacts synchronized and compared with personal history of outstanding figure of Ukrainian culture, scientist-philologist, literary critic and cultural studier, expert, professor of Kyiv University, corresponding member of the Academy of Sciences of USSR S. Maslov and his brother, the famous literary critic, teacher, museum studier, professor of Kyiv University V. Maslov.

Fit was found that different types of characters and talents, scientific and artistic interests, personal identity, dynamics of life related artists of national culture not only to foreign direct

and indirect contacts, but also deep internal genetic links. Among the forms of communications we referred the joint area of residence, friendly contacts and scientific relations during the creative period of study at Kyiv University and later years of life in Kyiv. The attention is paid to a powerful impact of figures like Lysenko, Academician V. Perets and university professors on the formation of worldview of Revutski and Maslovy brothers. Their interest in progressive ideas of populism and education, participation in Ukrainian clubs and student movements of the period of revolutionary upsurge of 1900s is emphasized.

It was found that the process of creative and scientific formation of the artists was associated with awareness of the mission of service culture, practical implementation of the problems of European identity assertion, eternal aesthetic values that specific historical period of Soviet reality drama acquired.

We consider the profound internal genetic relationships of Revutski and Maslovy brothers aimed at the creation of a national tradition. Attention is paid to the interest in folklore activity (in particular lyric songs, thoughts and the Cossack's performance of Maslov and D. Revutskyi); Maslov fundamental works on the history of Ukrainian literature and book printing; Maslov's publication and D. Revutskyi intercultural relations; translation and promotional work in unconditional actions to conserve national cultural monuments.

It is concluded that examined contacts of Revutski and Maslovy brothers demonstrate not only general typological and a special personal histories and destinies of these artists, but also reflect the dramatic fate of Ukrainian intellectuals of the twentieth century.

The phenomenon of Revutski and Maslovy brothers is recognized as the *phenomenon of the epoch*.

Keywords: Levko Revutskyi, Dmytro Revutskyi, Serhiy Maslov, Vasyl Maslov, personal story, epistemology, sociable relations, national culture, the phenomenon of the epoch.